

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 14ης Σεπτεμβρίου 2023 *

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Οδηγία 79/7/ΕΟΚ – Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης – Άρθρο 6 – Εθνική ρύθμιση που προβλέπει δικαίωμα προσαύξησης σύνταξης μόνο για τις γυναίκες – Προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώθηκε ότι η εν λόγω ρύθμιση συνιστούσε άμεση διάκριση λόγω φύλου – Διοικητική πρακτική συνιστάμενη στην εξακολούθηση της εφαρμογής της ρύθμισης αυτής παρά την εν λόγω απόφαση – Διαφορετική διάκριση – Χρηματική αποζημίωση – Απόδοση των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής»

Στην υπόθεση C-113/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Superior de Justicia de Galicia (ανώτερο δικαστήριο της Γαλικίας, Ισπανία) με απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Φεβρουαρίου 2022, στο πλαίσιο της δίκης

DX

κατά

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS),

Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl και J. Passer, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο DX, εκπροσωπούμενος από τον J. de Cominges Cáceres, abogado,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

- το Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), εκπροσωπούμενο από τις M. P. García Perea και M. P. Madrid Yagüe, letradas,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Aguilera Ruiz,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις I. Galindo Martín και A. Szymtkowska,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του DX, πατέρα δύο τέκνων, και, αφετέρου, του Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) (Εθνικού Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφαλίσεως, Ισπανία) και του Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) (Γενικού Ταμείου Κοινωνικής Ασφαλίσεως, Ισπανία) σχετικά με την άρνηση του εν λόγω ιδρύματος να χορηγήσει στον DX προσαύξηση σύνταξης την οποία, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, λάμβαναν μόνον οι γυναίκες που είχαν τουλάχιστον δύο βιολογικά ή θετά τέκνα.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 79/7 ορίζει τα εξής:
«Η παρούσα οδηγία αποσκοπεί στην προοδευτική εφαρμογή, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως και των άλλων στοιχείων κοινωνικής προστασίας που προβλέπεται στο άρθρο 3 της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, η οποία καλείται στο εξής “αρχή της ίσης μεταχειρίσεως”.»
- 4 Το άρθρο 2 της οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:
«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επί του ενεργού πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων και των ανεξάρτητα εργαζομένων, των εργαζομένων των οποίων η δραστηριότητα έχει διακοπεί λόγω ασθένειας, ατυχήματος ή μη ηθελημένης ανεργίας και επί των προσώπων που αναζητούν εργασία, καθώς και επί των συνταξιούχων και των αναπήρων εργαζομένων.»

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται:

α) στα νομικά συστήματα που εξασφαλίζουν προστασία κατά των ακολούθων κινδύνων:

- ασθενείας,
- αναπηρίας,
- γήρατος,
- εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθενείας,
- ανεργίας·

[...]».

6 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«Η αρχή της ίσης μεταχείρισεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό ιδίως με την οικογενειακή κατάσταση και ιδιαίτερα όσον αφορά:

- το πεδίο εφαρμογής των συστημάτων και τους όρους πρόσβασης στα συστήματα αυτά,
- την υποχρέωση καταβολής εισφορών και τον υπολογισμό των εισφορών,
- τον υπολογισμό των παροχών, συμπεριλαμβανομένων των προσαυξήσεων λόγω συζύγου και προστατευομένου προσώπου και τις προϋποθέσεις διαρκείας και διατηρήσεως του δικαιώματος επί των παροχών.»

7 Κατά το άρθρο 5 της οδηγίας 79/7:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να καταργήσουν τις νομοθετικές, κανονιστικές, και διοικητικές διατάξεις που είναι αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχείρισεως.»

8 Το άρθρο 6 της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εισάγουν στην εσωτερική τους έννομη τάξη τα αναγκαία μέτρα, ώστε να δύναται κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται από την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισεως να διεκδικεί τα δικαιώματά του διά της δικαστικής οδού, αφού ενδεχομένως προσφύγει σε άλλα αρμόδια όργανα.»

Το ισπανικό δίκαιο

- 9 Το άρθρο 53 του Ley General de la Seguridad Social (γενικού νόμου περί κοινωνικής ασφάλισης), όπως κωδικοποιήθηκε και εγκρίθηκε με το Real Decreto Legislativo 8/2015 (βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 8/2015), της 30ής Οκτωβρίου 2015 (BOE αριθ. 261, της 31ης Οκτωβρίου 2015, σ. 103291) (στο εξής: LGSS), προβλέπει τα εξής:

«1. Το δικαίωμα σε αναγνώριση των παροχών παραγράφεται κατά το πέρας πενταετούς περιόδου η οποία αρχίζει από την επομένη της ημέρας κατά την οποία επέρχεται η γενεσιουργός αιτία της σχετικής παροχής, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στον παρόντα νόμο και του γεγονότος ότι η εν λόγω αναγνώριση παράγει αποτελέσματα τρεις μήνες πριν από την ημερομηνία υποβολής της αντίστοιχης αίτησης.

Εάν το οικονομικό περιεχόμενο των ήδη αναγνωρισμένων παροχών επηρεάζεται κατόπιν αιτήσεων αναθεωρήσεώς τους, τα οικονομικά αποτελέσματα που προκύπτουν από το νέο ποσό έχουν μέγιστη αναδρομική ισχύ τριών μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Ο κανόνας αυτός περί μέγιστης περιόδου αναδρομικής ισχύος δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση διόρθωσης πραγματικών ή αριθμητικών σφαλμάτων εκ παραδρομής [...]».

- 10 Το άρθρο 60 του LGSS, με τίτλο «Προσαύξηση λόγω μητρότητας στις ανταποδοτικές συντάξεις του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης», όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, προέβλεπε στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Λόγω της δημογραφικής συνεισφοράς τους στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, χορηγείται προσαύξηση της σύνταξης στις γυναίκες που έχουν αποκτήσει φυσικά ή θετά τέκνα και δικαιούνται στο πλαίσιο οποιουδήποτε καθεστώτος του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ανταποδοτική σύνταξη λόγω γήρατος, χηρείας ή μόνιμης ανικανότητας προς εργασία.

Η εν λόγω προσαύξηση, η οποία έχει, από κάθε άποψη, τη νομική φύση σύνταξης που χορηγείται από το Δημόσιο και στηρίζεται στην καταβολή εισφορών, ισούται με το γινόμενο του πολλαπλασιασμού του αρχικού ποσού των προαναφερθεισών συντάξεων επί ορισμένο ποσοστό που συναρτάται προς τον αριθμό των τέκνων με βάση την εξής κλίμακα:

α) στην περίπτωση δύο τέκνων: 5 τοις εκατό.

[...]»

- 11 Το άρθρο 10 του Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres (οργανικού νόμου 3/2007 για την πραγματική ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών), της 22ας Μαρτίου 2007 (BOE αριθ. 71, της 23ης Μαρτίου 2007, σ. 12611), ορίζει τα εξής:

«Νομικές πράξεις [...] που συνιστούν ή προκαλούν δυσμενή διάκριση λόγω φύλου θεωρούνται άκυρες και θεμελιώνουν ευθύνη [του συντάκτη τους] μέσω ενός συστήματος αντισταθμίσεων ή αποζημιώσεων που πρέπει να είναι πραγματικές, αποτελεσματικές και ανάλογες προς την προκληθείσα ζημία, καθώς επίσης, κατά περίπτωση, μέσω ενός αποτελεσματικού και αποτρεπτικού συστήματος κυρώσεων που προλαμβάνει την εκδήλωση συμπεριφορών που ενέχουν δυσμενή διάκριση.»

- 12 Το άρθρο 183 του Ley 36/2011, reguladora de la jurisdicción social (νόμου 36/2011, περί του κώδικα δικονομίας των δικαστηρίων εργατικών διαφορών), της 10ης Οκτωβρίου 2011 (BOE αριθ. 245, της 11ης Οκτωβρίου 2011, σ. 106584) (στο εξής: νόμος 36/2011), ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Όταν με την απόφαση που εκδίδεται διαπιστώνεται η ύπαρξη προσβολής, ο δικαστής αποφαινεται σχετικά με το ποσό της αποζημίωσης που, κατά περίπτωση, πρέπει να επιδικαστεί στον ενάγοντα επειδή υπέστη δυσμενή διάκριση ή άλλου είδους προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του, αναλόγως τόσο της προκληθείσης ηθικής βλάβης λόγω της προσβολής του θεμελιώδους δικαιώματος όσο και της πρόσθετης προκληθείσας ζημίας.

2. Το δικαστήριο αποφαινεται σχετικά με το ύψος της αποζημίωσης, επιδικάζοντας εύλογη αποζημίωση όταν η διαπίστωση του ακριβούς ύψους της ζημίας καθίσταται ιδιαίτερος δυσχερής ή δαπανηρή, με σκοπό την ικανοποιητική αποκατάσταση του ζημιωθέντος και την επαναφορά του κατά το δυνατό στην πρότερη της προσβολής κατάσταση του, καθώς επίσης και την πρόληψη της ζημίας.»

- 13 Η Criterio de Gestión 1/2020 (διοικητική εγκύκλιος 1/2020), της 31ης Ιανουαρίου 2020, που εκδόθηκε από τη Subdirección General de Ordenación y Asistencia Jurídica (γενική υποδιεύθυνση διαχείρισης και νομικής αρωγής) του INSS (στο εξής: διοικητική εγκύκλιος 1/2020), είχε ως εξής:

«Έως ότου πραγματοποιηθεί η αναγκαία νομοθετική τροποποίηση για την προσαρμογή του άρθρου 60 του LGSS προς την απόφαση [της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075)] [...], καθορίζονται [...] οι ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές για τον παρόντα φορέα διαχείρισης:

1. Η προσαύξηση που προβλέπεται για τις συντάξεις λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία, γήρατος και χηρείας, η οποία ρυθμίζεται στο άρθρο 60 του LGSS, θα συνεχίσει να χορηγείται, έως ότου πραγματοποιηθεί η αντίστοιχη νομοθετική τροποποίηση του εν λόγω άρθρου, μόνο στις γυναίκες που πληρούν τις προβλεπόμενες στο άρθρο αυτό προϋποθέσεις, όπως συμβαίνει έως σήμερα.
2. Εξυπακούεται ότι τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 1 εφαρμόζονται με την επιφύλαξη της υποχρέωσης εκτέλεσης των τελεσίδικων αποφάσεων που εκδίδουν δικαστήρια τα οποία αναγνωρίζουν το δικαίωμα στην εν λόγω προσαύξηση της σύνταξης στους άνδρες [...].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 14 Στον DX, πατέρα δύο τέκνων, χορηγήθηκε από το INSS παροχή λόγω μόνιμης ολικής ανικανότητας προς εργασία, με ισχύ από τις 10 Νοεμβρίου 2018, βάσει υπολογισμού ύψους 1 972,87 ευρώ. Στο πλαίσιο της σχετικής διοικητικής διαδικασίας, δεν είχε ζητήσει ρητώς ούτε του είχε αναγνωριστεί αυτεπαγγέλτως το δικαίωμα στην αποκαλούμενη προσαύξηση σύνταξης «λόγω μητρότητας» (στο εξής: επίμαχη προσαύξηση σύνταξης) που σχετίζεται με τις συντάξεις γήρατος, μόνιμης ανικανότητας προς εργασία ή χηρείας, όπως προβλέπει το άρθρο 60, παράγραφος 1, του LGSS.

- 15 Στηριζόμενος στην απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075), από την οποία προκύπτει ότι η οδηγία 79/7 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η προβλεπόμενη στο άρθρο 60 του LGSS, η οποία προβλέπει τη χορήγηση της εν λόγω προσαύξησης σύνταξης μόνο στις γυναίκες, ο DX υπέβαλε στις 10 Νοεμβρίου 2020 ενώπιον του INSS αίτηση, ζητώντας να αναγνωρισθεί το δικαίωμά του στην προσαύξηση αυτή σε ποσοστό 5 % επί της παροχής μόνιμης ανικανότητας προς εργασία την οποία ήδη λάμβανε.
- 16 Με απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2020 (στο εξής: απορριπτική απόφαση), το INSS απέρριψε την αίτηση αυτή.
- 17 Κατά της ως άνω απόφασης ο DX άσκησε προσφυγή ενώπιον του Juzgado de lo Social nº 2 de Vigo (δικαστηρίου εργατικών διαφορών αριθ. 2 του Vigo, Ισπανία), το οποίο, με απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2021, παραπέμποντας στην απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075), αναγνώρισε το δικαίωμα του DX στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης, απορρίπτοντας συγχρόνως το αίτημα αποζημίωσης που αυτός είχε υποβάλει εκ παραλλήλου. Με διάταξη της 1ης Μαρτίου 2021, το ίδιο δικαστήριο διαπίστωσε τα οικονομικά αποτελέσματα της προσαύξησης αυτής υπό την έννοια ότι ο DX την εδικαιούτο από τις 10 Αυγούστου 2020, συμπεριλαμβάνοντας, ως εκ τούτου, σε αυτά την καταβολή της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης η οποία αντιστοιχούσε στους τρεις μήνες που είχαν προηγηθεί της από 10 Νοεμβρίου 2020 αίτησής του.
- 18 Ο DX και το INSS άσκησαν έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Tribunal Superior de Justicia de Galicia (ανώτερο δικαστήριο της Γαλικίας, Ισπανία), αιτούντος δικαστηρίου.
- 19 Καίτοι το INSS είναι της γνώμης ότι, σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, ο DX δεν δικαιούται την προσαύξηση που ζητεί βάσει του άρθρου 60 του LGSS, ο DX ζητεί να του αναγνωρισθεί το σχετικό δικαίωμα από την ημερομηνία κατά την οποία έλαβε τη σύνταξή του, ήτοι από τις 10 Νοεμβρίου 2018, ισχυριζόμενος ότι, αν ήταν γυναίκα, θα είχε ενημερωθεί για το δικαίωμα αυτό ήδη από την ημερομηνία εκείνη. Για τον ίδιο λόγο, ζητεί αποζημίωση η οποία να αποκαθιστά τις ζημίες και να έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα, λόγω παραβίασης της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων.
- 20 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει κατ' αρχάς ότι, για τους σκοπούς της υπόθεσης της κύριας δίκης, έχει θεμελιώδη σημασία το ζήτημα αν –όπως τείνει να θεωρήσει το ίδιο– η πρακτική του INSS που εκτίθεται και δημοσιεύθηκε στη διοικητική εγκύκλιο 1/2020, η οποία συνίσταται στη συστηματική άρνηση χορήγησης στους άνδρες της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης και στον εξαναγκασμό τους να τη διεκδικήσουν δικαστικώς, πρέπει να θεωρηθεί, υπό το πρίσμα της οδηγίας 79/7, ως διάκριση διαφορετική από τη δυσμενή διάκριση που απορρέει από το άρθρο 60 του LGSS, όπως αναδείχθηκε με την απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075).
- 21 Συγκεκριμένα, η απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2021 που μνημονεύεται στη σκέψη 17 της παρούσας απόφασης στηρίζεται στην παραδοχή ότι η απορριπτική απόφαση, παρότι εισάγει δυσμενή διάκριση, ήταν εντούτοις σύμφωνη προς τον εθνικό νόμο, στον οποίον οφείλεται αποκλειστικά η επίμαχη δυσμενή διάκριση, όπερ σημαίνει ότι το γεγονός ότι η απορριπτική απόφαση εισάγει δυσμενή διάκριση δεν μπορεί να οδηγήσει σε καταβολή αποζημίωσης από το INSS.

22. Εν συνεχεία, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, σε περίπτωση που κριθεί ότι η απορριπτική απόφαση συνιστά δυσμενή διάκριση διαφορετική από εκείνη που απορρέει από το άρθρο 60 του LGSS, από ποια ημερομηνία πρέπει να χορηγηθεί στον ενδιαφερόμενο η επίμαχη προσαύξηση σύνταξης και, ιδίως, αν η χορήγηση αυτή πρέπει να έχει αναδρομική ισχύ και να αρχίσει να παράγει αποτελέσματα από την ημερομηνία επέλευσης του γενεσιουργού γεγονότος της σύνταξης ανικανότητας προς εργασία με την οποία συνδέεται η προσαύξηση αυτή.
23. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, πρώτον, αν, για να αποκατασταθεί η παραβίαση του δικαίου της Ένωσης την οποία συνιστά η απορριπτική απόφαση, αρκεί κατ' αρχήν να αναγνωριστεί στον ενδιαφερόμενο η αναδρομική χορήγηση της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης χωρίς να καταβληθεί πρόσθετη αποζημίωση ή αν, αντιθέτως, πρέπει να επιδικαστεί τέτοια αποζημίωση προκειμένου, αφενός, να αποκατασταθεί η υλική ζημία και να ικανοποιηθεί η ηθική βλάβη που αυτός υπέστη και, αφετέρου, να αποτραπούν τέτοιες παραβάσεις στο μέλλον.
24. Δεύτερον, κατά το αιτούν δικαστήριο, τίθεται το ερώτημα εάν, εν πάση περιπτώσει, είναι σκόπιμο, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης, τα δικαστικά έξοδα και η δικηγορική αμοιβή που καταβλήθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον του Juzgado de lo Social nº 2 de Vigo (δικαστηρίου εργατικών διαφορών αριθ. 2 του Vigo) και ενώπιον του ίδιου του αιτούντος δικαστηρίου να συμπεριληφθούν ως στοιχείο της αποζημίωσης που θα καταβληθεί λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης, διευκρινιζομένου ότι, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, το INSS δεν μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλει τα ποσά των εν λόγω δικαστικών εξόδων και αμοιβών, στο μέτρο που οι διαδικασίες σε υποθέσεις εργατικού δικαίου είναι δωρεάν για όλους τους διαδίκους.
25. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunal Superior de Justicia de Galicia (ανώτερο δικαστήριο Γαλικίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Αποτελεί, κατά την οδηγία [79/7], η πρακτική του φορέα διαχείρισης που προβλέπεται στη [διοικητική εγκύκλιο 1/2020], η οποία συνίσταται σε συστηματική άρνηση χορήγησης της επίμαχης προσαύξησης [σύνταξης] στους άνδρες και στον εξαναγκασμό τους να διεκδικούν την προσαύξηση αυτή δικαστικώς, όπως συνέβη εν προκειμένω στην περίπτωση του εκκαλούντος, διοικητική παράβαση της εν λόγω οδηγίας η οποία διαφέρει από την κανονιστική παράβαση που διαπιστώθηκε με την απόφαση [της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075)], με αποτέλεσμα αυτή καθεαυτήν η εν λόγω διοικητική παράβαση να συνιστά διάκριση λόγω φύλου, λαμβανομένου υπόψη ότι, κατά το άρθρο 4 της προμνησθείσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ορίζεται ως απουσία κάθε διάκρισης που βασίζεται στο φύλο, είτε άμεσα ή έμμεσα, και ότι, κατά το άρθρο 5 της ίδιας οδηγίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να καταργήσουν τόσο τις νομοθετικές όσο και τις διοικητικές διατάξεις που είναι αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης;
- 2) Λαμβανομένων υπόψη της απάντησης που θα δοθεί στο προηγούμενο ερώτημα και της οδηγίας 79/7 (ιδίως του άρθρου της 6 και των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας όσον αφορά τις έννομες συνέπειες της παραβίασης του δικαίου της Ένωσης), πρέπει η ημερομηνία από την οποία παράγει αποτελέσματα η δικαστική αναγνώριση του δικαιώματος στην προσαύξηση να ταυτίζεται με την ημερομηνία υποβολής της αίτησης (με αναδρομική ισχύ 3 μηνών) ή πρέπει η εν λόγω ημερομηνία να ταυτίζεται με την ημερομηνία έκδοσης ή δημοσίευσης της προμνησθείσας απόφασης [της

12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075)] ή με την ημερομηνία κατά την οποία επήλθε η γενεσιουργός αιτία της παροχής λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία με την οποία συνδέεται η επίμαχη προσαύξηση;

- 3) Λαμβανομένων υπόψη της απάντησης που θα δοθεί στα προηγούμενα ερωτήματα και της εφαρμοστέας οδηγίας (ιδίως του άρθρου της 6 και των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας όσον αφορά τις έννομες συνέπειες της παραβίασης του δικαίου της Ένωσης), πρέπει να καταβληθεί αποζημίωση η οποία να αποκαθιστά τις ζημίες και να έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα, για τον λόγο ότι θεωρείται ότι οι ζημίες δεν καλύπτονται με τον καθορισμό της ημερομηνίας από την οποία παράγει αποτελέσματα η δικαστική αναγνώριση του δικαιώματος στην προσαύξηση και, εν πάση περιπτώσει, πρέπει η αποζημίωση να περιλαμβάνει τα δικαστικά έξοδα και τη δικηγορική αμοιβή όσον αφορά τη διαδικασία ενώπιον του Juzgado de lo Social (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου εργατικών και κοινωνικοασφαλιστικών διαφορών) και ενώπιον του παρόντος Sala de lo Social (τμήματος εργατικών και κοινωνικοασφαλιστικών διαφορών);»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 26 Με απόφαση της 19ης Ιουλίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Αυγούστου 2022, το αιτούν δικαστήριο απέσυρε το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, εξηγώντας ότι στις 30 Μαΐου 2022, ήτοι αφού είχε υποβάλει την αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως, το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία) αποφάνθηκε με απόφασή του επί του ζητήματος της ημερομηνίας χορήγησης των προσαυξήσεων μητρότητας στους άνδρες εργαζομένους, κρίνοντας ότι η ημερομηνία αυτή είναι η ημερομηνία χορήγησης της σύνταξης με την οποία συνδέονται οι εν λόγω προσαυξήσεις.
- 27 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα εξακολουθούν να παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τη διαφορά της κύριας δίκης, επισημαίνοντας ότι διατηρεί το πρώτο ερώτημα μόνον στο μέτρο που το Δικαστήριο θα κρίνει ότι η απάντηση σε αυτό είναι αναγκαία προκειμένου να δοθεί απάντηση στο τρίτο ερώτημα.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού και της ενδεχόμενης κατάργησης της δίκης

- 28 Το INSS υποστηρίζει ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται απαραδέκτως, καθόσον έχει ήδη δοθεί σε αυτό απάντηση με την έκδοση νέων οδηγιών για την προσαρμογή της πρακτικής της εν λόγω διοικητικής αρχής στην εθνική νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 26 της παρούσας απόφασης. Η Ισπανική Κυβέρνηση φρονεί επίσης ότι το ερώτημα αυτό υποβάλλεται απαραδέκτως, καθώς εκτιμά ότι δεν έχει ως αντικείμενο την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, αλλά αποσκοπεί μόνο στον έλεγχο της δράσης εθνικού διοικητικού οργάνου υπό το πρίσμα του δικαίου αυτού.
- 29 Το INSS υποστηρίζει, επιπλέον, ότι το τρίτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαραδέκτο, για τον λόγο ότι το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο), σε πλείονες αποφάσεις που εξέδωσε όσον αφορά τις προσαυξήσεις μητρότητας, δεν καταδίκασε το INSS στα δικαστικά έξοδα, επειδή έκρινε ότι οι υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις αυτές ήγειραν νομικές αμφιβολίες. Η δε

Ισπανική Κυβέρνηση εκτιμά ότι το ερώτημα αυτό έχει καταστεί άνευ αντικειμένου, δεδομένου ότι η αναδρομική χορήγηση της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης, όπως αυτή αναγνωρίζεται από την εθνική νομολογία που μνημονεύεται στη σκέψη 26 της παρούσας απόφασης, θα συνεπαγόταν πλήρη επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, πράγμα που θα καθιστούσε περιττή οποιαδήποτε πρόσθετη αποζημίωση.

- 30 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων όπως καθιερώνεται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, ο εθνικός δικαστής, ο οποίος έχει επιληφθεί της υποθέσεως της κύριας δίκης και φέρει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, είναι αποκλειστικώς αρμόδιος να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της υποθέσεως, τόσο το αν η προδικαστική απόφαση είναι αναγκαία για την έκδοση της δίκης του αποφάσεως όσο και το αν τα ερωτήματα τα οποία υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι λυσιτελή. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να απαντήσει (απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2023, Puig Gordi κ.λπ., C-158/21, EU:C:2023:57, σκέψη 50).
- 31 Επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 18ης Μαΐου 2021, Asociația «Forumul Judecătorilor Din România» κ.λπ., C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 και C-397/19, EU:C:2021:393, σκέψη 116).
- 32 Όσον αφορά το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, αφενός, αυτό αφορά την εκτίμηση, υπό το πρίσμα της οδηγίας 79/7, της διοικητικής πρακτικής που αποτυπώνεται στη διοικητική εγκύκλιο 1/2020. Σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, το INSS εξέδωσε την απορριπτική απόφαση που αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ακολουθώντας την πρακτική αυτή. Επομένως, ο ισχυρισμός του INSS ότι η πρακτική αυτή έχει πλέον τροποποιηθεί δεν μπορεί να οδηγήσει στη διαπίστωση ότι το ερώτημα υποβάλλεται απαραδέκτως.
- 33 Αφετέρου, από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, καθώς και από την ίδια τη διατύπωση του πρώτου ερωτήματος, προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί την ερμηνεία της οδηγίας 79/7, και ιδίως των άρθρων της 5 και 6, προκειμένου να εκτιμήσει τη νομιμότητα της απορριπτικής απόφασης υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που απορρέουν από την οδηγία. Επομένως, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ισπανική Κυβέρνηση, το αιτούν δικαστήριο δεν καλεί το Δικαστήριο να προβεί το ίδιο στην εκτίμηση αυτή.
- 34 Όσον αφορά το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, αφενός, επισημαίνεται ότι με το ερώτημα αυτό το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης, η οδηγία 79/7 επιτάσσει να υποχρεωθεί το INSS να καταβάλει στον εκκαλούντα της κύριας δίκης αποζημίωση αποτρεπτικού χαρακτήρα, η οποία θα περιλαμβάνει, ενδεχομένως, τα ποσά των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής που αυτός κατέβαλε στο πλαίσιο της προσφυγής του. Συναφώς, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει εν προκειμένω τη

δυνατότητα καταδίκης στα δικαστικά έξοδα και στη δικηγορική αμοιβή, δεδομένου, εξάλλου, ότι το αιτούν δικαστήριο υπογράμμισε ότι ακριβώς η έλλειψη τέτοιας δυνατότητας το οδήγησε να υποβάλει το τρίτο ερώτημα.

- 35 Αφετέρου, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου του τρίτου ερωτήματος, όπως υπενθυμίζεται ανωτέρω, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη της Ισπανικής Κυβέρνησης ότι το ερώτημα αυτό κατέστη άνευ αντικειμένου. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο ζητεί ακριβώς να διευκρινιστεί αν, υπό τις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, ο αναδρομικός καθορισμός της ημερομηνίας χορήγησης της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης αρκεί, όπως διατείνεται η εν λόγω κυβέρνηση, για την αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης, οπότε το ζήτημα αυτό εμπίπτει στην ουσία του εν λόγω ερωτήματος.
- 36 Επομένως, αφενός, το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα υποβάλλονται παραδεκτώς και, αφετέρου, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι παρέλκει η απάντηση στο τρίτο ερώτημα.

Επί της ουσίας

- 37 Με το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν η οδηγία 79/7, και ιδίως το άρθρο 6 αυτής, έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που η αίτηση άνδρα ασφαλισμένου για τη χορήγηση προσαύξησης σύνταξης απορριφθεί από την αρμόδια αρχή βάσει εθνικής ρύθμισης που περιορίζει τη χορήγηση της προσαύξησης μόνο στις γυναίκες ασφαλισμένες, παρότι η ρύθμιση αυτή συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια της οδηγίας 79/7, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με προδικαστική απόφαση εκδοθείσα πριν από την απόφαση περί απορρίψεως της αιτήσεως του ενδιαφερομένου, το εθνικό δικαστήριο, το οποίο επιλαμβάνεται προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης, οφείλει να υποχρεώσει την εν λόγω αρχή όχι μόνο να χορηγήσει στον ενδιαφερόμενο την προσαύξηση σύνταξης που αυτός ζητεί, αλλά και να του καταβάλει αποζημίωση με αποτρεπτικό αποτέλεσμα και να του αποδώσει, για τον ίδιο λόγο, τα δικαστικά έξοδα και τη δικηγορική αμοιβή που αυτός κατέβαλε κατά την ένδικη διαδικασία, εάν η απορριπτική απόφαση εκδόθηκε σύμφωνα με διοικητική πρακτική η οποία συνίσταται στη συνέχιση της εφαρμογής της επίμαχης εθνικής ρύθμισης παρά την ως άνω προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου, υποχρεώνοντας με τον τρόπο αυτόν τον ενδιαφερόμενο να προβάλει δικαστικώς το δικαίωμά του στην εν λόγω προσαύξηση.
- 38 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου, αφενός, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει κατ' ουσίαν, στις σκέψεις 39, 41, 66 και 67 της απόφασης της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075), ότι η οδηγία 79/7 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει δικαίωμα σε προσαύξηση σύνταξης για τις γυναίκες που έχουν αποκτήσει τουλάχιστον δύο βιολογικά ή θετά τέκνα και λαμβάνουν ανταποδοτικές συντάξεις λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία στο πλαίσιο καθεστώτος του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, ενώ οι άνδρες που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση δεν δικαιούνται τέτοια προσαύξηση σύνταξης, καθόσον η ρύθμιση αυτή συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, της εν λόγω οδηγίας.
- 39 Όπως προκύπτει από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, η απορριπτική απόφαση εκδόθηκε βάσει της ίδιας εθνικής διάταξης με την επίμαχη στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση, ήτοι του άρθρου 60, παράγραφος 1, του LGSS. Επομένως,

το αιτούν δικαστήριο δεν διατυπώνει αμφιβολίες ως προς την παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όπως αυτή κατοχυρώνεται με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7, από μια τέτοια εθνική διάταξη.

- 40 Αφετέρου, το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα στηρίζονται στην παραδοχή ότι, υπό το πρίσμα της ενέχουσας δυσμενείς διακρίσεις και επίμαχης στην κύρια δίκη εθνικής ρύθμισης και υπό το πρίσμα επίσης της εθνικής νομολογίας που μνημονεύθηκε στη σκέψη 26 της παρούσας απόφασης, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να επιλύσει τη διαφορά της κύριας δίκης υπό την έννοια ότι θα πρέπει να αναγνωρίσει στον εκκαλούντα της κύριας δίκης τουλάχιστον το δικαίωμα στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης, και μάλιστα με αναδρομική ισχύ από την ημερομηνία κατά την οποία έλαβε τη σύνταξη μόνιμης ανικανότητας προς εργασία.
- 41 Η παραδοχή αυτή κρίνεται σύμφωνη με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία, οσάκις διαπιστώνεται διάκριση αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης και ενόσω δεν έχουν ληφθεί μέτρα προς αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως, η τήρηση της αρχής της ισότητας μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο με τη χορήγηση, στα άτομα της ευρισκόμενης σε δυσμενέστερη θέση κατηγορίας, των πλεονεκτημάτων των οποίων απολαμβάνουν τα άτομα της ευνοούμενης κατηγορίας. Σε μια τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να μην εφαρμόζει καμιά εθνική διάταξη που εισάγει διακρίσεις, χωρίς να χρειάζεται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη κατάργησή της από τον νομοθέτη, και να εφαρμόζει στα μέλη της ομάδας που βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση το ίδιο καθεστώς με εκείνο που ισχύει για τα πρόσωπα της άλλης κατηγορίας (αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 2007, Jonkman κ.λπ., C-231/06 έως C-233/06, EU:C:2007:373, σκέψη 39, και της 9ης Μαρτίου 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, σκέψεις 66 και 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 42 Κατά τα λοιπά, παρόμοια υποχρέωση υπέχουν όχι μόνον τα εθνικά δικαστήρια, αλλά και όλα τα κρατικά όργανα, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών διοικητικών αρχών που είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή ενός τέτοιου συστήματος (πρβλ. απόφαση της 10ης Μαρτίου 2022, Grossmania, C-177/20, EU:C:2022:175, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 43 Κατόπιν της διευκρινίσεως αυτής, επισημαίνεται, πρώτον, ότι ατομική απόφαση που εκδίδεται κατ' εφαρμογήν ρυθμίσεως η οποία συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7, όπως η απορριπτική απόφαση που εκδόθηκε βάσει του άρθρου 60, παράγραφος 1, του LGSS, εισάγει δυσμενή διάκριση όπως ακριβώς και η ρύθμιση αυτή, δεδομένου ότι επαναλαμβάνει, σε σχέση με τον ενδιαφερόμενο, τα στοιχεία της εν λόγω ρύθμισης που εισάγουν διάκριση.
- 44 Επομένως, όταν επιλαμβάνεται προσφυγής κατά μιας τέτοιας διοικητικής απόφασης, ο εθνικός δικαστής υποχρεούται κατ' αρχήν να λάβει το μέτρο που υπενθυμίζεται στη σκέψη 41 της παρούσας απόφασης προκειμένου να αποκαταστήσει την ίση μεταχείριση.
- 45 Εντούτοις, εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο υπογράμμισε ότι η απορριπτική απόφαση όχι απλώς εφαρμόζει εθνική ρύθμιση αντίθετη προς την οδηγία 79/7, αλλά και εκδόθηκε σύμφωνα με διοικητική πρακτική που αποτυπώνεται στη διοικητική εγκύκλιο 1/2020, η οποία δημοσιεύθηκε μετά την απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες) (C-450/18, EU:C:2019:1075). Δυνάμει της εγκυκλίου αυτής, η αρμόδια επί του θέματος αρχή, ήτοι το INSS, εξακολουθεί, εν αναμονή της προσαρμογής του άρθρου 60 του LGSS στην εν λόγω απόφαση, να χορηγεί την επίμαχη

- προσαύξηση σύνταξης μόνο στις γυναίκες που πληρούν τις προϋποθέσεις της διάταξης αυτής, με την επιφύλαξη της υποχρέωσης εκτέλεσης των τελεσίδικων δικαστικών αποφάσεων που αναγνωρίζουν στους άνδρες δικαίωμα στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης.
- 46 Υπό τις συνθήκες αυτές, διευκρινίζεται ότι μια απόφαση περί μη χορηγήσεως στους άνδρες της επίμαχης προσαύξεσης σύνταξης, η οποία εκδόθηκε σύμφωνα με μια τέτοια διοικητική πρακτική που, επιπλέον, έχει αποτυπωθεί σε δημοσιευμένη διοικητική εγκύκλιο, μπορεί να συνεπάγεται για τους άνδρες ασφαλισμένους, ανεξαρτήτως της άμεσης δυσμενούς διάκρισης λόγω φύλου η οποία απορρέει από τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπει η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση, δυσμενή διάκριση υπό το πρίσμα των διαδικαστικών προϋποθέσεων που διέπουν τη χορήγηση της επίμαχης προσαύξεσης σύνταξης.
- 47 Πράγματι, καίτοι η πρακτική αυτή δεν αποκλείει, εν τέλει, την αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης μέσω της χορήγησης της επίμαχης προσαύξεσης στους άνδρες, στην περίπτωση που η τελευταία επιδικαστεί με δικαστική απόφαση, γεγονός παραμένει ότι η εν λόγω πρακτική αναγκάζει μόνον τους άνδρες να διεκδικήσουν δικαστικά το δικαίωμά τους στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης, πράγμα που, μεταξύ άλλων, τους υποβάλλει σε μεγαλύτερο χρόνο αναμονής για τη χορήγησή της, καθώς και, ενδεχομένως, σε πρόσθετα έξοδα.
- 48 Δεύτερον, υπενθυμίζεται ότι, δυνάμει του άρθρου 6 της οδηγίας 79/7, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εισαγάγουν στην εσωτερική τους έννομη τάξη τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να δύναται κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται από διάκριση λόγω φύλου να διεκδικεί τα δικαιώματά του διά της δικαστικής οδού, αφού, ενδεχομένως, προσφύγει σε άλλα αρμόδια όργανα.
- 49 Η υποχρέωση αυτή συνεπάγεται ότι τα επίμαχα μέτρα πρέπει να είναι αρκούντως αποτελεσματικά για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με την οδηγία 79/7 σκοπού, ο οποίος συνίσταται στην επίτευξη πραγματικής ισότητας ευκαιριών, οπότε τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι κατάλληλα για την αποκατάσταση της ισότητας αυτής, να διασφαλίζουν πραγματική και αποτελεσματική δικαστική προστασία και να έχουν έναντι του φορέα που έχει προβεί σε διακρίσεις πραγματικό αποτρεπτικό αποτέλεσμα (βλ., όσον αφορά τους όρους εργασίας και ιδίως τους όρους που αφορούν την απόλυση, αποφάσεις της 2ας Αυγούστου 1993, Marshall, C-271/91, EU:C:1993:335, σκέψεις 22 και 24, και της 17ης Δεκεμβρίου 2015, Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, σκέψεις 29 και 31).
- 50 Συναφώς, όταν, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, η χρηματική αποζημίωση συνίσταται στο μέτρο που υιοθετήθηκε για την επίτευξη του σκοπού της αποκατάστασης της πραγματικής ισότητας ευκαιριών, η αποζημίωση αυτή πρέπει να είναι πρόσφορη υπό την έννοια ότι πρέπει να καθιστά δυνατή την πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που πράγματι προκλήθηκαν από τη δυσμενή διάκριση, σύμφωνα με τους εφαρμοστέους εθνικούς κανόνες (πρβλ. αποφάσεις της 2ας Αυγούστου 1993, Marshall, C-271/91, EU:C:1993:335, σκέψεις 25 και 26, και της 17ης Δεκεμβρίου 2015, Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, σκέψεις 32 και 33).
- 51 Πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ότι η καταβολή στον ζημιωθέντα αποζημίωσης η οποία καλύπτει πλήρως τη ζημία που προκλήθηκε από δυσμενή διάκριση λόγω φύλου, σύμφωνα με τους κανόνες που θέτουν τα κράτη μέλη, είναι ικανή να διασφαλίσει ότι η ζημία αυτή θα αποκατασταθεί αποτελεσματικά ή ότι ο ζημιωθείς θα αποζημιωθεί κατά τρόπο αποτρεπτικό και σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας (πρβλ. απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015, Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, σκέψη 37).

- 52 Πάντως, πρώτον, σε περίπτωση απόφασης όπως αυτή για την οποία γίνεται λόγος στη σκέψη 46 της παρούσας απόφασης, η οποία συνεπάγεται τόσο δυσμενή διάκριση συνδεόμενη με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις χορήγησης της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης όσο και δυσμενή διάκριση συνδεόμενη με τους διαδικαστικούς όρους που διέπουν την ίδια χορήγηση, το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά της απόφασης αυτής δεν μπορεί να περιοριστεί στο να λάβει, υπέρ του ενδιαφερόμενου άνδρα ασφαλισμένου, το μέτρο που εκτίθεται στη σκέψη 41 της παρούσας απόφασης, το οποίο συνίσταται στην αναδρομική αναγνώριση του δικαιώματος στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης.
- 53 Πράγματι, μολοντί μια τέτοια αναδρομική αναγνώριση καθιστά κατ' αρχήν δυνατή την αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης όσον αφορά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης, δεν είναι ικανή να θεραπεύσει τις ζημίες που προκλήθηκαν εις βάρος του ασφαλισμένου λόγω του ότι οι εν λόγω διαδικαστικές προϋποθέσεις εισάγουν δυσμενή διάκριση.
- 54 Επομένως, στην περίπτωση του ασφαλισμένου αυτού πρέπει όχι μόνο να αναγνωριστεί αναδρομικά η επίμαχη προσαύξηση σύνταξης, αλλά και να εφαρμοστεί το μέτρο που υπενθυμίζεται στη σκέψη 50 της παρούσας απόφασης, ήτοι επαρκής χρηματική αποζημίωση, υπό την έννοια ότι πρέπει να καθίσταται δυνατή η πλήρης αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν πράγματι από τη δυσμενή διάκριση, σύμφωνα με τους εφαρμοστέους εθνικούς κανόνες.
- 55 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι το ισπανικό δίκαιο προβλέπει πράγματι τέτοια δυνατότητα, καθόσον από το άρθρο 183 του νόμου 36/2011 προκύπτει ότι τα αρμόδια σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης δικαστήρια οφείλουν να επιδικάζουν αποζημίωση στα θύματα δυσμενούς διάκρισης, προκειμένου να τα αποκαθιστούν στην προ της δυσμενούς διάκρισης κατάσταση τους, καθώς και να συμβάλλουν στην επίτευξη του σκοπού της πρόληψης της ζημίας.
- 56 Δεύτερον, στο πλαίσιο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής, στα οποία υποβλήθηκε ο ενδιαφερόμενος ασφαλισμένος προκειμένου να προβάλει το δικαίωμά του στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης πρέπει να μπορούν να ληφθούν υπόψη ως χρηματική αποζημίωση, καθόσον προκλήθηκαν από την εφαρμογή στην περίπτωση του ενδιαφερομένου διαδικαστικών προϋποθέσεων για τη χορήγηση της εν λόγω προσαύξησης που εισάγουν δυσμενή διάκριση.
- 57 Πράγματι, όπως υπενθυμίζεται στη σκέψη 50 της παρούσας απόφασης, η αποζημίωση αυτή, η οποία στηρίζεται στο άρθρο 6 της οδηγίας 79/7, πρέπει να καθιστά δυνατή την πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που πράγματι προκλήθηκαν από τη δυσμενή διάκριση.
- 58 Επομένως, δεν είναι δυνατόν να μη λαμβάνονται υπόψη τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο ενδιαφερόμενος λόγω της εφαρμογής στην περίπτωση του διαδικαστικών προϋποθέσεων που εισάγουν δυσμενή διάκριση, συμπεριλαμβανομένων, ενδεχομένως, των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής που συνδέονται με τις ένδικες διαδικασίες τις οποίες αναγκάστηκε να κινήσει για να προβάλει τα δικαιώματά του.
- 59 Εν προκειμένω, λαμβανομένης υπόψη της σκέψης 55 της παρούσας απόφασης και υπό την επιφύλαξη της εξακρίβωσης στην οποία οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει ότι το άρθρο 183 του νόμου 36/2011 επιτρέπει στο δικαστήριο αυτό να επιδικάσει στον ενάγοντα της κύριας δίκης πλήρη χρηματική αποζημίωση βάσει του άρθρου 6 της οδηγίας 79/7 και, ως εκ

τούτου, αποζημίωση που να καλύπτει τα δικαστικά έξοδα και τη δικηγορική αμοιβή που αυτός κατέβαλε προκειμένου να προβάλει δικαστικώς το δικαίωμά του στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης.

- 60 Δεν ασκεί συναφώς επιρροή το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο, όπως το ίδιο υπογράμμισε, δεν έχει τη δυνατότητα, βάσει των ισπανικών δικονομικών κανόνων στον τομέα του εργατικού δικαίου, να καταδικάσει στα δικαστικά έξοδα τον φορέα που ευθύνεται για την επίμαχη στην κύρια δίκη δυσμενή διάκριση, δεδομένου ότι η αποζημίωση που καλύπτει τα δικαστικά έξοδα και τη δικηγορική αμοιβή δεν εμπίπτει στους εν λόγω δικονομικούς κανόνες, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πλήρους αποζημίωσης του ενδιαφερομένου, όπως αυτή απαιτείται από τη νομολογία που υπενθυμίζεται στη σκέψη 50 της παρούσας απόφασης.
- 61 Εν πάση περιπτώσει, καίτοι απόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών να προβλέψει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να καθορίζεται η έκταση της αποκατάστασης αυτής, συμπεριλαμβανομένης της σημασίας που πρέπει να αποδίδεται στο γεγονός ότι η οικεία δυσμενής διάκριση οφείλεται σε ηθελημένη πράξη του αρμόδιου φορέα, οι λεπτομέρειες αυτές δεν πρέπει να θίγουν την ίδια την ουσία της εν λόγω αποκατάστασης (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Gutiérrez Naranjo* κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 65 και 71).
- 62 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, στο πρώτο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 79/7, και ιδίως το άρθρο 6 αυτής, έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που η αίτηση άνδρα ασφαλισμένου για τη χορήγηση προσαύξησης σύνταξης απορριφθεί από την αρμόδια αρχή βάσει εθνικής ρύθμισης που περιορίζει τη χορήγηση της προσαύξησης μόνο στις γυναίκες ασφαλισμένες, παρότι η ρύθμιση αυτή συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια της οδηγίας 79/7, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με προδικαστική απόφαση εκδοθείσα πριν από την απόφαση περί απορρίψεως της αιτήσεως του ενδιαφερομένου, το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης οφείλει να υποχρεώσει την εν λόγω αρχή όχι μόνο να χορηγήσει στον ενδιαφερόμενο την προσαύξηση σύνταξης που αυτός ζητεί, αλλά και να του καταβάλει αποζημίωση για την πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που πράγματι υπέστη εξαιτίας της δυσμενούς διάκρισης, σύμφωνα με τους εφαρμοστέους εθνικούς κανόνες, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής που κατέβαλε κατά την ένδικη διαδικασία, εάν η απορριπτική απόφαση εκδόθηκε σύμφωνα με διοικητική πρακτική η οποία συνίσταται στη συνέχιση της εφαρμογής της επίμαχης εθνικής ρύθμισης παρά την προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου και υποχρεώνει με τον τρόπο αυτόν τον ενδιαφερόμενο να προβάλει δικαστικώς το δικαίωμά του στην εν λόγω προσαύξηση.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 63 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Η οδηγία 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης, και ιδίως το άρθρο της 6,

έχει την έννοια ότι:

σε περίπτωση που η αίτηση άνδρα ασφαλισμένου για τη χορήγηση προσαύξεσης σύνταξης απορριφθεί από την αρμόδια αρχή βάσει εθνικής ρύθμισης που περιορίζει τη χορήγηση της προσαύξεσης μόνο στις γυναίκες ασφαλισμένες, παρότι η ρύθμιση αυτή συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια της οδηγίας 79/7, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με προδικαστική απόφαση εκδοθείσα πριν από την απόφαση περί απορρίψεως της αιτήσεως του ενδιαφερομένου, το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης οφείλει να υποχρεώσει την εν λόγω αρχή όχι μόνο να χορηγήσει στον ενδιαφερόμενο την προσαύξηση σύνταξης που αυτός ζητεί, αλλά και να του καταβάλει αποζημίωση για την πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που πράγματι υπέστη εξαιτίας της δυσμενούς διάκρισης, σύμφωνα με τους εφαρμοστέους εθνικούς κανόνες, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής που κατέβαλε κατά την ένδικη διαδικασία, εάν η απορριπτική απόφαση εκδόθηκε σύμφωνα με διοικητική πρακτική η οποία συνίσταται στη συνέχιση της εφαρμογής της επίμαχης εθνικής ρύθμισης παρά την προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου και υποχρεώνει με τον τρόπο αυτόν τον ενδιαφερόμενο να προβάλει δικαστικώς το δικαίωμά του στην εν λόγω προσαύξηση.

(υπογραφές)